

### VII. CETATEA SERGIDAVA.

(Urmare.)

Este in S. Maria si o biserica antica pöte din seclulu alu 8-lea senu alu 9-lea, carea pe la a. 1613 pana subu tempulu Principelui Gabriele Bethlen au fostu totu romaneasca; inse subu acestu Principe Patronulu besericeii, familia Kendesiana, trecundu la relegiunea reformata o au cuprinsu pe sama sa cu töte veniturile ei, lapadandu pe parintii de acolo, — care intreprindere si de s'aru vedé ca aru i fostu limitata de comunu in tötä Tiara prin artic. 6. din Iunie a. 1624, totusi dopa ce, — pre cumu au remasu traditiunea in poporu — Nicolae Kendesi au intemeiéu fundatiunea de la Aiudu, destinata pentru platirea unui Parochu ref. si a unui dascalu ref. pentru crescerea prunciloru de romanu in limba magiara, carea pana astadi e in vigore, asia a justificatu aceea cuprinsatura.\*)

Aceasta se vede a fi fostu in Vechime Cathedrala pe locurile acestea, si in fruntea ei dinafara, deasupra usii, se mai cunosce anca S. Treime adumbrata, si de catra m. d. pe turnu subu varuitura se cunosce Archangelulu in statura manina si din leuntru au fostu tota depicta.

Are, in lungime ca 12<sup>o</sup> si 5<sup>o</sup> in latu, si unu turnu inaltu ca de 18<sup>o</sup>. — Altariulu e boititura gotica rasimata pe arcuiri in forma crucii, compusa de pétra gola, a carora pedestale suntu capete de petri cu flori — insa biserica e podita cu scanduri; tinda are choru pe 2 stelpi radimatu, usi au

avutu done, cea de catra m. d. din paréte facuta in forma gotica e astupata, iara cea de subu turnu e inalta si larga in semicercu, deasupra compusa din petri cioplite cu o multime de ramuri scobite din carele dunga ramului de pe midilocu mai pro-uberante are preste totu flori in 4 frundie esitu, scobite; la turnu suntu 3-ii renduri de ferestri, din carele rendulu din susu e cá ferestri mai largi implata la midilocu cu cate 2 stelpi de pétra solida cu capete, si din susu si din josu in flori, — eara celealalte ferestrii au taieturi oblungi si la covaitura de asupra coturi de pétra catra o lalta promanante, iara in fatia de asupra usii si a icóne; S. Treime este o fereastru mai mare singura mai josu de celea 3-ii rendurii cu mai multe taieturi — si cu mai maiestrite cirade gotice la covaitura in frumsetiata. Cornurile parailoru suntu de josu pana susu, totu cu pétra cioplita claditi, si de desuptu in cornuri suntu petri de marmore pentru injuriile tempului — spre mai mare taria a cladirei asiediate.

Scriitori vechi aici nu suntu — de nu cumva aru fi pe dosulu petriloru de marmore cladite la usia intrarei dinafara si din leuntru — iara petra monumentalata de marmore ce jace in cintirimu, pe carea se cunosce ceva din literele primari D. M., se vede scobita inadinsu cu ciocanu ca se nu se scie ce au fostu pe ea, —

Langa aceasta biserica peste drumu suntu casele celea vechi a le parintiloru cu doue renduri, alu carora acoperementu fiindu dearsu subu cano- nada cu Turcii la a 1788 pana adi stau fatia cu injuriile tempului, descoperite, pustii.

Din colu de S. Maria cumu esi din satu de parte se vede a se intinde de catra conflusulu apeloru pe siesu si de acolo prin „Satcelu“ si pana in S. Petru“ pe linia obla, drumulu lui Traianu,

\*) Trecerea la confesiunea reformata nea des- piótu de cele mai puternice familii cu totulu, in- catu relegea r. cath. nici pe departe nu instreina pe familii cu atata ultraismu dela natiune ca cea reformata. Esemplesu suntu vii.

în forma covoiéta, claditura mareația, carea și acumu se folosésce, fara de a se mai repara, și totu deauna e ca spalatu fara tina. —

În S. Petru este a biserică veche, de 7<sup>o</sup> lungă și de 3<sup>o</sup> lăta în altariu boltitu în forma gotică — și cu 2 ferestrii la altariu — și cu 3-ii ferestrii în perețele de catra sôre în forma gotică, turnu nu are, ci în fruntariu deasupra usii este cladită în paréte de marmore în forma mică ca de  $\frac{1}{2}$  a unui cotu de lungă și de  $\frac{1}{2}$  de lăta cu acesta încrisu.

DEO. SILVANO  
L. COELIVS. AE  
LIANVS. DEC.  
COL. SARM.  
METROP.  
AEDILIC. EX  
VOTO.

de asupra acesteia este unu ramu de marmore, pe carele au taietu următorea scrisôre ôre sine:

† АПІСАХ ШІБРЪБОПОПЪ МЪНОГОГРЪ  
ШІН НІСЪ ОІМ БЛАГОСЛОВНТЕ.

maiincolo este ună frantura de capu de barbatu taiôta în marmôre fôrte alesu; această adumbreadia partea capului cu ochiulu dreptu cu partea din josu a nasului, și cu gura și barb'a mai întreaga, perulu e crețiu, urechea se cunôsce și mustetiele și barba e stufoasă, și se aduna în crețita la olaltă; trupulu acestuia în anii trecutii lau aflatu în pamentu aci înaintea fruntariului bisericeii șapandu acolo o grôpa de varu, și acumu lau pusu la capulu unui mortu cu piciorule în susu. — Se véde a fi fostu unu Patriciu cu toga învaluită. — Acestu trupu sta afara din pamentu  $1\frac{1}{2}$  cote și va fi și în pamentu mai ca de 1 cotu, ca nu se pote misca lesne. —

În teritoriulu S. Petriului cum eși din satu pe drumulu lui Traianu catra Uciucu și Ostrovu. în departare de 500 pasi de la satu, și de 50<sup>o</sup> pasi dela drumu spre m. d. se redică o culme de delma redimată pe o catenă de dealuri mai înalte, pe această se afla franturi de tiegle și caramidi romane, și se vedu fundamentele unui turnu de padia, înse a le mesura nu am pututu, fiindca pamenturile arabile trecundu preste ele leau scormonitu în fatia pamentului — de numai unu latu în radiatoru se nunôsce, ci șapandu cu îndamașă se voru afla. — Locuitorii numescu locul „la Turnulu de padia.“

De aci cercetatoriulu se taute șpre satulu Paclisia șau șpre apusulu de vară, și se meargă pîntru semanaturi oblu șpre apă „mare“ ca  $\frac{1}{4}$  de ôra, până ce va ajușge radiatoru apei celu înaltu, „La Meru“; — aici va afla aproape de radiatoru urmele unei citadele antice, după cumu șau pututu din scormoniturile araturiloru cunosce de 20<sup>o</sup> lungă și de 14<sup>o</sup> lăta, această și cu turnulu de padia au fostu într'o egală distanția de la Sarmizegetusa și cu citadella — de la Paclisia. „Biserică albă“ numită, cu cea din teritoriulu Hatiegului, numită „Gradisceora“, și cu cea din susu de Hatiegelu; șeu erau 5 citadelle în linia obla ce cuprîndea midiloculu șiesului șpre apararea Metropolei.

(Va urma.)

## UNA PRIVIRE ASUPRA CONSTANTINOPOLEI.

Acuma cîndu ochii întregi Europe suntu acințati asupra orientelii, nu va fi fora de interesu a arunca înca o caștatură asupra capitalei aceluia, asupra famosei și interesantei cetăți Constantinopole, șesidentia marelui Padișach.

Constantinopolea, cheica orientelii, e asediată în Ejaletul Rumili, pe o limbă de pamentu, lîngă Bosporu, între marea marmora și marea neagră, pe 7 dealuri, ea și Roma cea veche, și cuprînde în șene afara de suburbie  $2\frac{1}{2}$  mile patrăte. Are 700,000 locnitori, 90,000 case cea mai mare parte de lemn, care erupendu vre unu focu se prefacu cu gramădă în cenusă. Cetatea-i încușgiurată cu muru de 15—20 urme înaltu, în carele se afla 540 turnuri, și 13 porte mari. Cele 14 suburbie jacu mai tote în direpțiunea nordică, și de partea portului, afara de Eskiudar (Scutari), carele jace pe pamentu asiaticu. Acestu portu se dice a fi celu mai pomposu în lume, carele întrece cu frumșetia șă mareșiele prospecte dela Rio de Janeiro, Nevyork, Neapole, și Venetia. De ca cetitorii și-voru întipui unu tablou încantatoriu, la alu carni asternutu se afla unu noiianu de mare vinetiu și adencu, acoperitu cu nenumerate baree și vase de apă ștralucitorie, cu bandierile toturorș natiuniloru, preste cari se redică ștralucita cetate, cu șute de turnuri șcliptioșe, cu atatea cupule și minarete, și — pote face usioru unu conceptu deșpre aceea, cumca ce șentiri lu cuprîndu pe

acela carele mai antaiu are ocaziune de a privi Constantinopolea de catre Bosporu in marirea sa orientala. Inse pre catu e de surprindietoriu este-rioriulu acestei cetati, pre atatu e de neplacutu interioriulu ei, pentru ca pre ulitiile ei, ceamaimare parte stremte si strembe, se intrece multimea cani-loru fora de domni carii petrecu tota diua in scor-monirea gunoieloru, insociti adeseori de unele paseri raparitie. Catre acésta neplacere, ca-rea pre unu strainu cu totulu lu misca, se mai adauga si alta, cumca adesa aceste ulitie, seau nice de cumu, seau pre pucinu se lumineza preste nopte, asia catu ori cine e necesitatu a porta eu sene o lampa, carea camu de comune e gatita din papiru unsu, deca nu voiesce a veni in peri-culu se fia presu, ca un vagabundu cu prepusu. Pardosel'a inca asia e de rea, catu la intunerecu, si pote cineva lesne scinti, séu frange vre unu petioru; de aceea pentru comunicatiune se inde-buescu, mai alesu de catre fruntasii, cai, muli si asini.

Constantinopolea, in relatieune cu alte cetati europene, are forte pucine foruri (piatie) publice, care da cetatii o facia inchisa si posomorita. Intre ele celu mai de frunte *Atmeydan*, candu-va Ipodromu (loeu de alergatu cu caii) de 400 urme lungu, si 100 de latu, cu unu obeliscu egipticu de 60 urme inaltu, redicatu de imperatulu Teodosiu I, si cu o colona de 49 urme inalta numita *Colossus struetilis*, adusa dein *Delfi* si asediata prein *Constantinu Porfirogenitu*, incolacita de 3 sierpi descapecinati; alu caroru unu capu la ruptu *Muhamedu II*, celelalte doua su peritu pre nesciute, si asia numai trupurile li se mai afla. Ipodromulu sierbesce si astadi ca loeu pentru alergare eu caii, ai carui nesce colone forte vechi arata marginile calei de alergatu; aceste se afla de ambe partile intr'o forma departate de olalta, deunde se conchide, cumca acela loeu si-are si acumu marimea sa de odeneora. Alu doile foru memorabile dupa acest'a e *Etmeidan*, in carele se adunau *Janiciarii* la res-ularile loru.

Intre edificia celu de antaniu rangul lu tine *Seraiulu* (*Padisach-Serai*, — palatiulu impera-tescu), carele jace in partea miedia - resaritena a cetatei, si numera 7600 locuitori. Elu costa de intrunu numeru insemnatu de case, ineungiurate cu muru; intre cari mai memorabili suntu *residentia* imperatesca, *tesauraria*, *armaria*, *banaria*, *scaldele*

*imperatesci*, si *locuentia* statului de curte (*Hoffstaat*) *Laintrulu Seraiulu* nece pre de parte nu e asia stralucitu, dupa cumu se presupune de pre de inafora.

Intre nenumeratele moschee, cari caracterizeza atatu de multu dein departare cetatea, cea mai inpunetoria e moschea *Sofiei*, ore-candu beseric'a *St. Sofia* numita, de 290' lungu, 260' lata, edificata de *Antemiu*, subtul imperatulu *Justinianu* la a. 537. Ea pune intradeveru cu marimea sa cea gigantica pre privitori in mirare; inse in privinti'a architec-tonica e indereptulu beserecei *Stului Petru* de in *Roma*, si a *Stului Paulu* de in *Londonu*. Alu doile rangul lu tiene moschea sultanului *Achmedu* — *Dschami-Moschee* — aproape de *Seraiu*, dupa forma beserecei *Sofie* edificata la a. 1610. Afara de aceste mai suntu in *Constantinopole* 23 beserece grecesci, 1 ruso-grecesca, 9 catolice, 3 arme-nesci, 5000 oratorie mohamedane.

*Seraiulu vechiu* (*Eski-serail*) acumu e destinatul pentru locuentia veduveloru *Sultanului*. *Jeddikuli* (7 turnuri) era mai de multu presoria statului, in carea se detieneau solii poteriloru straine, deca cumva vre un'a de in ele si-lua indresnela a de-clara belu *Portei*. In tempurile de facia inse nu-mai cuteza *Divanulu* a intreprende astfeliu de me-sure. Dein aste 7 turnuri acumu numai 4 esista, ca-ci 3 s'au respitu prein cutremurulu dela anu 1766.

Afara de aceste edificie, se mai afla in *Con-stantinopole* apeducturi, cari se tragu mai cu sema dein tempurile antice, chanuri, si multe bazaruri. Aceste suntu nesce ambite (*Sänge*), in care suntu asiediatu negutiatorii in acelu ordene, catu fiacare articulu de negociu si-are galeria sa propria. Ne-gutiatoriulu turcu siede pre lad'a sa de marfa, seu pre vreo lavitia, lenga negociu, tragundu de in pipa, si-si tiene nedemnu a se osteni cu comen-darea marfei sale trecatoriloru, cu larm'a obisnuita altoru negotiatori. In bazarurile aceste se afla si totu felulu de recorituri (*Erfrischungen*), se afla struguri de o marime, care in occidente nu-i ved-nicairca. Deintre tote licaiturele mai placutu si pentru strainie pillavulu. Acest'a e gatitu de in urezu cu unsura, si e bucat'a cea mai placuta a turciloru. — Pentru unu strainu e lucru de totu interesatoriu a petrece in bazaruri, pentra ca elu afla aici cea mai impestritiata societate, de catu ori unde; aici vedi pre turcu, persu, arabu, tartaru,

pre speculatoriului fiin alu Palestinei, fiecarele in costumulu seu national, intre carii franculu (asia se numesce aici ori care european, care nu e turu) in vestmentulu seu de moda, cu fraculu ca cod'a rendunelei, nu face pre intresante esceptiune.

Institute literarie si scole se afla aici pana la 600, care mai mare parte sunt reu organizate. In stare cevasi mai buna se afla 13 bibliotece, in care sunt manuscrise, mai multe, era carti tiparite forte pacine. Acésta scadere Sultanulu de acumu a inceputu a o inderepta, ca se nu remana de totu indereptulu naintarei Europei. Tipografie esista 3, un'a turcesca, un'a ebreésca, si alta armenesca; dupa vreo libraria turcesca inse inzedaru ti-i casca ochii in tota Constantinopolea. De in contra spre laud'a regimenu turcu e se pomeni, cumca atatu in Constantinopole, catu si in tota Turcia se afla forte multe asiediamente filantropice. De oserbatu suntu mai incolo cemeteriurile cele mari si pompose, infrumsetiate cu cipresi, in laintrulu cetatei; altele in suburbie, cate de unu patrariu de ora in lungime.

Locuitorii Constantinopolei suntu  $\frac{1}{2}$  turci,  $\frac{1}{3}$  greci,  $\frac{1}{30}$  armeni,  $\frac{1}{20}$  ebrei, dupa carii mai urmeza inca unu numeru micu de crestini. — Grecii si Europeii locuescu in unele parti ale cetatei anumite, cei de antaiu in Fanar si Cyoob, esti de in urma in suburbiulu Galata si Pera, unde resiedu si solii poteriloru straine, in tempulu celu mai aspru alu anulu; era preste vera petrecu in Bukjderen, esce vile elegante, in apropiarea marei negre. Ebreii inca au anumite suburbia asemnate. Una parte mare din locuitorii Constantinopolei traiescu din sierbitiale prestate curtei. Negoliulu se afla in manile greciloru, armeniloru, si ebreiloru.

Articuli de negoliu cei mai insemnati suntu piei, panura, purpura, catifea, metasarie si materie de bumbacu, fauriture elegante, amulete, juvaeruri etc. Suburbiale cele mai de frunte suntu Cjub, Galata cu Pera, Kassim-Pascha si Topchana, catra cari se adauge tennutele Scutari, Besitasch, si Bukjdere.

Frumsetia cea mai mare a Constantinopolei, e minunatulu ei portu, deunde e de a se svatui totu-

roru calatoriloru, ca ajungundu acolo, se descende intrunu otelu in apropierea lui. Cuprensulu acestui da adostu securu la 1200 vasse de apa. Cele mai mari nai de linia se potu apropia asia tare de tiermi, incatu frontulu loru mai pote ajunge la case. Elu e formatu dela natura, prin versarea apeloru Berbykes si Kydaris intrinsulu, care impreunanduse la olalta, se chiama riuri de apa prospeta. Prospectulu lui e surprindiatoriu: multimea nailoru condecorate cu diferite flamure, care cu o emulatiune superba dau a se intrece unele pre altele; sventurarea vaporatoru, re medieza aici comunicatiunea; grupele pitoresci de marinari, carii se tienu de nationalitati diverse; alergarea incoce si incolo a incarcatoriloru si descarcatoriloru, strigatele chiamatoriloru, colorea cea frumosa vineta-argentina a apei de mare, tote la olalta facu o iritatiune in organele strainului, atatu de placuta, in catu aru dori a nu se mai departa de acolo, ca si cei se astetera ore candu in muntele Sinai la schimbarea feciei. In care privintia, se pote cu tota seriozitatea afirma, cumca Constantinopolea e cea mai interesatoria cetate in tota Europa. —

S. M.

### FONDULU

pentru tiparirea cartiloru romane folositoare cu pretiu catu se pote mai estinu: „Rubrica deosebita lunga Fondulu Reuniunei F. R.“

Prin zelosulu D. docente Mihaile Fogarasenu dia Poccu in Ungaria:

	f. e.
D. Nicolae Vulcanu, prot. in Leta mare	1 —
„ Georgiu Sonkodi, invatiat. in Leta mare	1 —
„ Joane Salagianu preotu in S. Andrasiu	1 —
„ Georgie Cretiu, preotu in Girisiu	1 —
„ Vasilu Munteanu, docente in Girisiu	1 —
„ Stefanu Dalyai, preotu in Ördög Abrány	1 —
„ Basiliu Fekete, cantaretiu in Poccu	1 —
Dna. Rosalia Dalyai m.	1 —
„ Maria Ciotu, fiului seu Retor in Urbea mare	1 —
„ Anna Jacobu, m.	1 —
„ Eva Nagy, m.	1 —
„ Flore Kozma m.	1 —
„ Rosalia Fogarasi, invatiatoresa m.	1 —
D. Mihaile Fogarasi 1 f. Papp Dalyai 1 f.	
Adagundu cei publicati in Nr. 32—33 in Suma 139	
face Suma in f. m. c. 154.	